

MOWIĄCY (351) *part praes act*

mowiący (290), **mowiąc** (60), **mowięcy** (1); mowiąc *BierEz, PatKaz II, BielŻyw* (2), *WróbŻółt, SeklKat, MurzHist, RejWiz, RejFig, RejZwierz, BielKron* (12), *GórnDworz* (4), *MycPrz, KochTarn, ArtKanc, KołakCath, GosłCast* (2); mowiący : mowiąc *OpecŻyw* (5:3) *PatKaz III* (1:1), *KrowObr* (3:3), *Leop* (12:3), *BibRadz* (12:2), *RejAp* (25:4), *RejPos* (9:1), *BudNT* (13:1), *ModrzBaz* (3:1), *SkarJedn* (6:1), *SkarŻyw* (13:3), *CzechEp* (16:1), *WujNT* (76:3); mowiąc: mowięcy *BielKom* (1:1; B8v).

mowiąc (59), mowiąc (1) *SeklKat* K.

-o- (11), -ó- (9); -o- *MurzHist*; -ó- *OrzQuin* (3), *BiałKat* (2), *GosłCast* (2); -o- : -ó- *MurzNT* (1:1), *Mącz* (9:1).

sg *m N* mowiący (35), mowiąc (6); -ąc *RejFig, BibRadz, SkarJedn*; -ący : -ąc *SkarŻyw* (2:1), *WujNT* (7:2). ◇ *G* mowiącego (44), mowiąc (5); -ąc *PatKaz III, BielKron* (3); -ého : -ąc *OpecŻyw* (1:1); ~ -ého (2), -(e)go (42). ◇ *D* mowiącemu (12); -emu (1), -(e)mu (11). ◇ *A* mowiącego (70), mowiący (36), mowiąc (15); -ąc *BierEz, BielŻyw* (2), *KrowObr, RejWiz, BielKron, RejAp* (2), *GórnDworz* (2), *RejPos, ModrzBaz, CzechEp, KochTarn, GosłCast*; ~ -ého (1), -(e)go (69). ◇ *I* mowiącym (3). ◇ *f N* mowiącą (1) *BudNT*, mowiąc (1) *WujNT*. ◇ *G* mowiąc(e)j (3), mowiąc (1) *GosłCast*. ◇ *A* mowiącą (5), mowiąc (3); -ącą *OpecŻyw, RejZwierz, CzechEp, SkarKaz*; -ąc *BielKom, KołakCath*; -ącą : -ąc *SkarŻyw* (1:1). ◇ *L* mowiąc(e)j (1). ◇ *n N* mowiące (6), mowiąc (4); -ące *BiałKat, BudNT, SkarŻyw, LatHar, WujNT*; -ąc *SeklKat, BielKron, ArtKanc*; -ące : -ąc *RejAp* (1 : 1); ~ -e (1), -(e) (5). ◇ *G* mowiąc(e)go (2) *RejAp, WujNT*, mowiąc (1) *OpecŻyw*. ◇ *A* mowiąc(e) (7), mowiąc (2); -ąc(e) *SkarŻyw, WujNT* (3); -ąc *RejAp*; -ąc(e) : -ąc *BudNT* (3:1). ◇ *I* mowiącym (1) *BiałKat*, mowiąc(e)m (1) *GórnRozm*. ◇ *pl N m pers* mowiący (10), mowiąc (2) *WróbŻółt, Leop. subst* mowiąc(e) (4). ◇ *G* mowiących (18), mowiąc (11); -ących *Leop* (4), *Mącz, RejAp* (2), *BudNT* (2), *ModrzBaz, Calep, WujNT* (6); -ąc *BibRadz, BielKron* (5), *GórnDworz, MycPrz, SkarŻyw*; -ących : -ąc *KrowObr* (1:2). ◇ *D* mowiącym (3). ◇ *A m pers* mowiące (14), mowiąc (6), mowiących (1) *GrzegRóżn, mowięcy* (1) *BielKom*; -ące *TarDuch, FalZioł, HistAl* (2), *Mącz, RejPosWstaw, BudBib, BudNT, WujNT* (4); -ąc *MurzHist, Leop* (2), *BielKron, GórnDworz*; -ące : -ąc *OpecŻyw* (2:1); ~ -é (2), -(e) (12). *subst* mowiąc(e) (8), mowiąc (2) *PatKaz II, RejZwierz*. ◇ *I m* mowiąc(e)mi (3). ◇ *L* mowiących (2). ◇ *du A m pers (cum nm)* mowiąc (1) *BielKron* 383v.

Sł stp s.v. mowić, Cn notuje, Linde XVII w. (z Cn) s.v. mowić.

1. Posługujący się słowami w porozumiewaniu się ustnym lub pisemnym (342) :

a. Używający mowy, języka; władający jakim językiem (6) : *SarnUzn* D; nie może być/ áby to dziecię miało mowić/ ktoreby ludzi nigdy mowiąc nie słychało *GórnDworz* Ff3; [ponieważście się z Chrześciańskieji miłości a przyiazni/ tego niemowiącego N. [tj. chrzczonego niemowlęcia] ięly/ y załtępuiecie go wtei iawnei Chrześciańskieji sprawie/ raczćiefz tedy na miełcu iego odpowiać/ aby znaiono było/ na co wždy ochrzczony będzie. *UstKościel* 101v].

Wyrażenie: »mowiący językiem [jakim], językami« [szyk 2:1] (2:1); *BielKron* 7v; Dźis ich [dawnych Bułgarów] ołtátki łą nád czarnym Morzem/ między Przekopłką Hordą á Wołochy/ ktorzy łie zowią Belfarabami/ Słowieńłkim ięzykiem mowiący. *StrykKron* 105; słyłzeli ie [apostółów] mowiące ięzykami [loquentes linguis] y wielbiące Bogá. *WujNT Act* 10/46.

α. W funkcji rzeczownika (1) :

Wyrażenie: »trzemii językami mowiący« [prawdopodobnie łacińskim, greckim, hebrajskim] (1): Trilinguis, Qui [...] tribus loquitur linguis – Trzemii iezikami mowiąci. *Calep* 1086b.

b. Zabierający głos, wypowiadający się, przemawiający, podający do wiadomości, omawiający, oznajmujący, głoszący, nauczający, rozmawiający; zwracający się ze słowami; loquens Mącz (259) : *OpecŻyw* 144v; *MurzHist* Q2; *MurzNT Matth* 2/18; *KromRozm III* C; Człowiek każdy roftropny/ nie rad błaznow widzi/ Gdzye ye śłyfzy mowiący/ łam fie zá nie włytdzi. *BielKom* B8v, E2v; *KrowObr* 118v; *RejWiz* 99; *Leop Ez* 10/5, *Ioann* 1/37; *Mącz* 149c, 507d; *SarnUzn* D; *Górndworz* M7; Słyfzałli (ktory) lud głos Bogá mowiącego [voce*m Dei loquentis*] zpośrodku ognia *BudBib Deut* 4/33; *CzechRozm* 188 [2 r.]; ktorzi [aeropagici] w ciemności/ nie ná świetle łady łpráwowali: áby dáli znác/ że nie ná mowiące ołoby/ ále ná łáme mowy [non dicentium, sed rerum quae dicerentur] baczenie máią. *ModrzBaz* 87v; *SkarJedn* 158; *SkarŻyw* 47; *CzechEp* 154; *WujNT Ioann* 1/37, *Act* 2/11, 14/8; [Kalwiniści chcą słuchać] iedno co Syn Boży mowi y náucza. Y gdy ich pytamy: gdzie go śłyfzą mowiącego? powiádaią: w piłmie y Ewángeliey. *SkarKaz* 118a; *VotSzl* C4v; Nieśłyfzelichmy nigdy/ páni náłza ciebie Mówiąc grzecniéy *GosłCast* 38; Słyfżę/ zdami fie/ mówiąc iákiegoś człowieka. *GosłCast* 63.

mowiący co (20): Więc zásię dzieci piegżiny/ [...] Mátcie włytko powiádały/ Co mowiąc chłopá śłyfzáły. *BierEz* O; *OpecŻyw* 176; Czini [melankolija] ludzi łmutne á gniewliwe/ ledaczo mowiące/ á łpiące. *FalZioł* V 54; *BielŻyw* 30; *Leop ZZ3v*; *RejFig* Ee3v; komu tu przyłtoyniey wierzyć: tobieli z tobie rownymi/ rzecz przeciwná łowu Bożemu/ mowiącemu? *CzechRozm* 54; *SkarŻyw* 76; z was łamych powłtáná mężowie mowiący rzeczy przewrotne [loquentes perversa; mowiący przewrotności *WujNT Act* 20/30] *CzechEp* 352, 21; *WujNT Act* 20/30. Cf »mowiący kłámstwo«, »nic nie mowiący«, »prawdę mowiący«, »mowiący słowa [jakie]«.

~ *Dopełnienie bliższe w postaci przysłówka [w tym: tak(o) = 'to', w odniesieniu do treści wypowiedzenia poprzedzającego (2)] (3):* O paⁿno czyłtá/ iakis ty tedy łmętek miała/ gdys ty żydy tako mowiątz śłyfála. *OpecŻyw* 143; ile kroć kto w. m. zle o białyhgłowach mowiącz włyfzy/ tyle kroć niedobrze o łamym w. m. rozumieć muśi. *Górndworz* N; *CzechEp* 210. ~

mowiący do kogo [w tym: z przytoczeniem (5)] (7): *HistJóz* Ev; *BiałKaz* E3; *SkarŻyw* 126; *CzechEp* 98, 268; *KochTarn* 78; ábyłmy łámego Bogá náłzego nie tylo do nas mowiącego łłuchác: ále y náń pátrzyć [...] mogli. *SkarKaz* 487b.

mowiąc od kogo [= w imieniu czyim] (1): Poniewáłz Pryncypał/ á prokurator od pryncypála mowiąc/ iedná rzecz ieft *SkarJedn* 57.

mowiący komu [zawsze z przytoczeniem] (2); *PatKaz II* 85; Ten widział [...] ániolá Bożego wchodzącego do siebie/ y mowiącego iemu [dicentem sibi; mowiącego k łobie *Leop*]; Korneliufzu. *WujNT Act* 10/3.

mowiący ku komu (2): wezrzy tu na krolowá niebiełką/ [...] mowiątzá ku fynowi *OpecŻyw* 137; *HistRzym* 99v.

mowiący przeciw komu, naprzeciwko czemu (2): gdy Cezar pogański Iulianus/ wliżył flugę iednego mowiąc nąprzeciwko temu kropieniu albo omywaniu/ tedy go kazał włádzić *KrowObr* 72; *WujNT Act* 6/11.

mowiący po jakimu [w tym: z przytoczeniem (1)] (3): Prufki Miftrz połał krolowi dwu połu [...] s tym poelłthwem po Niemiecku mowiąc: Sławny Krolu/ Vlryk Miftrz Prufki połał ci dwa mieczá *BielKron* 383v, 96v; Kto ią po Grecku mowiącá flżył *SkarŻyw* 195.

mowiąc o co (1): Był mąż w wierze profty/ nabożny/ [...] ze wśzytkimi pokoy záchowuiąc/ á o prawdę mowiąc/ y wftá bálwochwálcow zámýkáiąc. *SkarŻyw* 328.

mowiący przez kogo [= za pośrednictwem kogo [w tym: z przytoczeniem (2)] (10): *RejPos* 298v; *GrzegŚm* 65; *SkarJedn* 81, 118; fluchaymy Bogá fáme⁸⁰ z dawná przez Proroká mowiącego *CzechEp* 331, 286 [2 r.]; áby fię fpełniło/ co powiedziano ielt od Páná przez Proroká mowiącego [*per prophetam dicentem*]: Z Egiptu wezwałem Syná moiego. *WujNT Matth* 2/15, *Matth* 1/22, s. 5.

mowiący między kim [między sobą = jeden do drugiego] (1): Komedia/ To yeft/ wymyflona rzecz/ [...] ktora bywa przes wywiedzenie gry/ á fprawę perfon między sobą mowiących *Mącz* 61d.

mowiący z kim [w tym: z sobą = nawzajem jeden z drugim (2)] (10): *BielŻyw* 30; *RejJóz* N4v; Alexander tedy widząc ony welpólek s sobą mowiące [*inter se mutuo loqui*; yłze ony rozmawyayá myędzy szobá *HistAl* 1510/208] porozumiał iż o nim mowili. *HistAl* F2v, Fv; *GroicPorz* 11; Rozmowy mężá z niewiáftá nie nieuyrzy [!] żadny mowiąc ná vlicy. *BielKron* 261; *OrzQuin* F3v [2 r.]; *RejPos* 294; *CzechRozm* 46.

mowiący o kim, o czym [w tym: z przytoczeniem (1)] (13): Dwieia ijdącym w drodze/ Mowiącym o bodze [...] Vkázál fię ijm [Jezus] prawie. *OpecŻyw* 172; *KrowObr* 65v, 66; *GrzegRóżn* D2, I; *GórnDworz* M7; *GrzegŚm* 65; *CzechRozm* 33v, 132; przyciągnie Turek [...] Ach áż mię ftrách bierze o tem mowiąc [*horrore perfundor, haec referens*] *ModrzBaz* 128; *CzechEp* 21, 301; *WerGośc* 212.

mowiący w kim [= przez kogo] (4): *BudNT* 2.Cor 13/3; *SkarŻyw* 538; *WujNT* 2.Cor 13/3; kogoż ludzie fluchác mieli? Pewnie tegoż Chryftufá w pośláncách fwoich y w Apoftolách mowiącego *SkarKaz* 118a.

Z przytoczeniem wypowiedzenia oznajmującego [w tym: z zapowiednikami: tak (4), te słowa (1), temi słowy (1)] (63): tego yeft ten vuyod Szwyátego auguftina mouyącz Taky kozdy yeftth yako to czo myluye *PatKaz* III 144v; Iezu ien z przykazania Piáthowego Oto człowiek mowiącego) fżkaradzie vkazany milczáles. fmi. fię nad nami. *TarDuch* C4v; *LibMal* 1554/188v, 189; *Leop* *Gen* 26/20, 31/1, 2. *Reg* 5/6, *Is* 9/8, *Ier* 44/26; *BibRadz* *Matth* 1/21, 13/35; Papież połał do Niemiec trzech Bifkupow z Indultem/ áby namawiáli Luteryany kapłany ná Rzymfká wiaré/ [...] ále niekthorych ná tho niemogli przywieść/ mowiąc: lepiej ielt Bogá fluchác niż ludzi *BielKron* 234, 30v, 41; *RejAp* 49, 130v [2 r.], 138; *RejPos* 25v; *BudBib* *Ier* 44/26; *BudNT* *Matth* 2/17, 22/31; *ModrzBaz* 52v; *SkarŻyw* 195; *CzechEp* 121, 250, 282; *NiemObr* 96; Sluchay teź iedno Ezáialzá o tym mowiącego temi flowy: Biádá wam ktorzy wftáiecie ráno ná opilftwo *WerGośc* 212; *LatHar* 330, 697, 704; áby fię wpełniło to co ielt rzezono przez Proroká mowiącego: Rozdzielili tobie odzienia moie *WujNT* *Matth* 27/35, *Matth* 2/17, 8/17, 12/17, 13/35, 22/31 (13); *SkarKaz* 159b, 160b. Cf *mowiący do kogo; komu; po jakimu; przez kogo; o kim*; »mowiący głosem wielkim«, »wołający i (a) mowiący«.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: z zapowiednikiem i odpowiednikiem tak(o, -że) (3), ono (1); iż (6), co (2), jako (1), że (1), żeby (1)] (11): Nigdyśmy tako niesłyffeli człowieka mowiątz/ iako ten mowi. *OpecŻyw* 76, 189; *BielKron* 154; *RejPos* 22; Duch mądrości/ nie może słuchác/ lyna mówiącego czegoby nie wiedział. *SkarJedn* 280; *SkarŻyw* 143; Tego [Jezusa] náležíłfmy odwracáiącego (od zakonu) narod náłz/ [...] y mówiącego/ żeby był [że on iełt *WujNT*] Chryftufem krolem [*dicentem se Christum regem esse Vulg Luc* 23/2]. *LatHar* 722; Czyli nie wierzą Pánu Chriřtufowi mówiącemu: Iż iárzmo iego łłodkie iełt y brzemię iego lekkie? *WujNT* 827, *Luc* 23/2, *Act* 6/14, s. 717.

Z połączeniem zdania dopełnieniowego z przytoczeniem [iż(ci)] (3): był [Ezechiasz] pociefzon od Ezáiałzá mówiąc/ iżci Pan bog porázi twoie nieprzyjaciele. *BielKron* 89v, 158v; *RejPos* 25v.

W połączeniu szeregowym (1): z iákim łumnnieniem będąc [ksiądz kanonik] ták krwie niewinnych owieczek Chriřtusowych prágnącym/ y ták gorliwie y všilnie ná nie inřtyguiącym y o nich wřzytko złe mówiącym y onych potępiáiącym [...] śmiał by to łobie przyczytác: iż iełt lynam Bożym *CzechEp* 21.

W charakterystycznych połączeniach: mówiący bezpiecznie, dowodnie, grzecznie, osobliwie, poważnie, przepiecznie.

Wyrażenia: »głosem człowieczym mówiący« (1): gdyż nieme bydlę [...] głosem człowieczym mówiące [*hominis voce loquens*]/ záháłmowáło łzaleáłtwo onego proroká. *WujNT* 2.*Petr* 2/16.

bibl. »mówiący głosem wielkim« = *dicens voce magna PolAnt, Vulg* [zawsze z przytoczeniem] (3): wřlyřzałem Anyoła [...] mówiącego głosem wielkim [*dicentem voce magna PolAnt Apoc* 8/13]: Biedá/ biedá/ biedá mieřzkáiącym ná ziemi *RejAp* 75; *WujNT Apoc* 5/12, 8/13.

»mówiący imieniem [czyim]« (1): ázałz to nienaważnieyřza/ widzieć Bogá/ ábo ánioła imieniem iego co czyniącego/ ábo mówiącego *CzechRozm* 188.

»mówiący na jawie« (1): Więcýy wierzę iednemu Dionyzyufowi Biskupowi/ przez řen ze mną mówiącemu/ á niřli wřzyřtkim Pořłom Seymu Wářłzáwřkięgo/ mówiącym ze mną ná iáwie. *OrzQuin* F3v.

»mówiący [jakim] językiem (a. języki, a. językami)« = *loquens linguis Vulg* [szyk 5:2] (7): Bo řlyřłál iedeⁿkaždy ł nich ięzykiem řwym ié mówiącé [*lingua sua illos loquentes Vulg*; á oni mówią ięzykiem iego. *Leop Act* 2/6], *OpecŻyw* 175v, 176; řlyřřeli ludzie mówiącze Greckim ięzykiem [*homines lingua Graeca loquentes*; lyvdzye mowycz greckym yázykyem *HistAl* 1510/499] *HistAl* M4v; *Leop ZZ3v*; *RejPosWstaw* [143³]; řlyřřeliřmy ie [apostołów] mówiące ięzyki náłzemi wielmożne řprawy Boże [*loquentes nostris linguis magnalia Dei*], *WujNT Act* 2/11, *Act* 2/6.

»mówiący kłámřtwo, krzywdę« [szyk 1:1] (1:1): bo powřłáli ná mię řwiádkowie řzywi/ y mówiący krzywdę [*testes mendaces et loquuti sunt iniquitatem*; mówiący krzywdę ábo kłámřtwo *WujBib* 571a marg]. *BudBib Ps* 26/12 : ođřtápią niektorzy od wiáry/ przyřtawáiąc do duchow obłędlivyř [...] w pokrytości kłámřtwo mówiącyř [*loquentium mendacium*] *WujNT* 1.*Tim* 4/2.

»nic nie mówiący« = *milczący* (1): Nie pořłáł do nich [do pasterzy] Anyołow z řłowy y z řpiewániem: ále gwiazdę nic niemówiącą po nie pořłáł. *SkarKaz* 518a.

»prawdę mówiący« (2): co Pan Kryřtus Syn Boży/ Duchowi nietyřřthemu/ prawdę mówiącemu ođpowiedział tymi řłowy. *KrowObr* 52; *LatHar* 316.

»przez przypowieści mowiący« (1): mało nie wszędy znáydujemy go [*Chrystusa*] przez przypowieści mowiącego. *RejAp* 3.

»w pysze i w wysokiej myśli mowiąc« (1): dowiefie wżyftek lud *Effráim*/ [...] w pyźe y w wyfokiey myfli/ mowiąc [*in superbia et magnitudine cordis dicentes*]: [...] będziem budowác kwádratowym kámieniem *Leop Is* 9/8.

»przez sen mowiący« (1): *OrzQuin F3v*. Cf »mowiący na jawie«.

»mowiący słowa [*jakie*]« (1): iżelmy go słyźzeli mowiącego słowá bluźnierfkie [*dicentem verba blasphemiae*] przeciw Moyzełzowi y Bogu. *WujNT Act* 6/11.

bibl. »mowiący w uściech [*czyich*]« (2): nie fráfuy fie nic miły Moizełzu co małz mowić/ ia będę Bogyem mowiącym w vfciech twoich. *RejPos* 298, 283v.

Szeregi: »czyniący abo mowiący« (1): *CzechRozm* 188. Cf »imieniem [*czyim*] mowiący«.

»mowiący i uczący« (1): iż im [*twórcóm herezji*] więcey wierzą niżli Chriftułowi mowiącemu y vczącemu w kościele swoim. *WujNT* 103.

bibl. »wołający (głosem wielkim) i (a) mowiący« (2): *RejAp* 53; Podobni są chłopiętom ná rynku siedzącym/ y do siebie wołaiącym/ y mowiącym [*loquentibus ad invicem et dicentibus*]: Grálišmy wam ná piźczakách/ á nie táncowáliście *WujNT Luc* 7/32.

W przen (11) : Aleście przytąpili [...] Y do Iefulá pośrzedniká nowego testámentu/ y do pokropienia krwi lepiej mowiącey [*melius loquentem*] niżli Ablowá. *WujNT Hebr* 12/24.

W porównaniu: *RejAp* 46v. Cf »trąba mowiąca«.

Wyrażenia: bibl. »mądrość mowiąca« (1): Dionizius Kártuzyan/ piźąc ná Przypo. 8. przywodzi mądrość ták mowiąca/ przez którą [...] zmyśla fobie sýná Bożego *CzechEp* 254.

»trąba mowiąca [*z kim = do kogo*]« (1): głos pirwży/ którym słyźzał/ iáko trąby mowiącey ze mną [*tanquam tubae loquentis mecum Vulg, PolAnt*; iákoby trąby gadaiącey zemną *WujNT Apoc* 4/1] rzekąc: Wítap śam *RejAp* 46v.

bibl. »usta, gęba mowiące (-a)« [*w tym: co* (5)] (5:1); *RejZwierz* 76; *BibRadz Dan* 7/8; *RejAp* 107; á oto oczy iáko oczy człowiecze (były) w rogu onem/ y vftá mowiące wiele [*os loquens grandia*; ... rzeczy wielkie *BibRadz*]. *BudBib Dan* 7/8; daná mu [*zwierzowi*] gębá mowiąca wielkie (rzeczy) y bluźnierftwá [*os loquens magna et blasphemiam*] *BudNT Apoc* 13/5; *WujNT Apoc* 13/5.

Szereg: »żywy i mowiący« (1): Potrzebá/ iáko Philozoph rzekł/ *iuftum animatum*, to iest fprawiedliwości żywey/ y mowiącey. *SkarKazSej* 698a.

Przen (36) :

a) *Metonimicznie: określane jest dzieło lub skutek myśli czyjej zamiasi twórcy, autora. Zawierający, przekazujący pewne treści utrwalone bądź na piśmie, bądź w tradycji ustnej [w tym: w połączeniu z „słowo” (3), „pismo” (2), „prawo” (2), „proroctwo” (2); z przytoczeniem oznajmującym (5)] (9) : Nie właycie słowóm kłamliwym mowiąc [*in verbis mendacii dicendo*]/ Tu iest kościoł Páńłki *BibRadz Ier* 7/4; *BudNT Iac* 2/23; Y fpełniło fie proroctwo mowiące (Záchá. 14.) To co ná wędzidle końłkim iest/ święte Bogu názwane będzie. *SkarŻyw* 397; *ArtKanc* B9v; áby fie písmo fpełniło/ mowiące: Rozdzielili fobie odźienia moie *LatHar* 735.*

mowiący o czym (1): Constituczia seimv Piotrzkowskiego i Corunne prawa o thim mowiacze i ninieisą constituczią seimową ve wsisthkiem aprobuye *ZapWar 1545 nr 2646*.

W przeciwstawieniach: »niemy ... mowiący« (1): Práwo iest vrzędem niemem/ á Sędzia iest mowiacem práwem. *GórnRozm F*.

»słowo mowiące ... rodząca persona, słowo rodzące [= łac. „logos” „verbum” oznaczające w teologii chrześcijańskiej Syna Bożego jako drugą Osobę Boską Trojcy Św.]« (2): [*Pismo św.*] zowie tegóż Syná Bogá Oycá/ Słowem/ które ná początku było/ nie słowem mowiacym/ [...] ále ónym Słowem/ które był Bóg/ to iest rodząca perloná *BiałKat a4*; wiezf/ ifz słowo Bożé iest Syn Boży: á nieśłowo mowiące/ ále słowo rodzące: które się wftáwicznie rodzi w mądrości Boskiego vmyśłu [...] (*Verbum Dei est Filius Dei: sicut verbum hominis est conceptio intellectus.* [...]) *BiałKat 106*.

b) *Metonimicznie*: określane jest zjawisko akustyczne zamiast jego niewidzialnego sprawcy. *Brzmiący słowami, dający się słyszeć; dicens PolAnt, Vulg [w połączeniu z: „głos(y)” (25), „gromy” (2); z przytoczeniem oznajmującym (w tym: z zapowiednikiem: ty słowa (1)) (24), z połączeniem przytoczenia ze zdaniem dopełnieniowym: iż (1)] (27) : PatKaz III 104; y wflyźeli głos ná powietrzu mowiący [vocem in aëre dicentem; głos ... mowiacz HistAl 1510/424] ktokolwiek do tych drzew bliżey przytąpi śmiercią nagłą vmrze. HistAl K7; MurzNT Matth 17/5; BibRadz 4.Esdr 12/17, Apoc 16/17; wflyżiałem głos od czterzech zwirząt/ mowiący: Iż Chenix pńzenice zá pieniądż ieden RejAp 58, 101, 174v; SkarŻyw 28, 58; oto głos z obłoku mowiący [vox de nube dicens]: Ten iest moy Syn miły WujNT Matth 17/5, Matth 3/17, Mar 9/7 [6], Luc 9/35, Ioann 12/28, Act 7/31 (11).*

mowiący do kogo (1): pirwey nam powieđał/ iż w niebie s kofciołá flyżiał głosy mowiacé do siebie *RejAp 185v*.

mowiący ku komu (2): wflyżiał głos k łobie mowiący: Iest inny dołkonálzzy niźli ty. *SkarŻyw 51*; głos flyżę w światłości/ Ku mocy Bożey mowiac te słowá w ćichości. Mocy Boża/ Zywioly otoć wftępuią *KołakCath B3v*.

W porównaniach (2): wflyżiałem głos [...] iáko gromow wielkich/ mowiacych: Alleluia *RejAp 155v*; flyżiałem iáko głos rzefzey wielkiej/ [...] y iáko głos wielkich gromow / mowiacych [*sicut vocem tonitruorum magnorum dicentium*]; Allelu-Ia *WujNT Apoc 19/6*.

Szereg: »wołający, mowiący« (1): wflyżiałem głos wielki zá łobą wołaiący iáko tráby/ mowiący: Iam iest Alphá y Omegá. *RejAp 10*.

α. *W funkcji rzeczownika* (38) : *KrowObr C4*; wflyfłá^m głos mowiacého [*audiui vocem loquentis*]/ A rzekł do mnie *Leop Ez 2/1*; *Mącz 148c*; *BiałKaz G3*; áza nie więcyy się łamey łzczerości rzeczy mamy trzymáć/ niźli mnołtwá mowiacych [*pluralitatem dicentium*]? *ModrzBaz 30*; *CzechEp 153*; *Echo* pogłósie leśne co po mowiacych pomawia. *KlonŻal A4 marg*; *Calep 133a [2 r.]*, 1014a, 1024b, 1115a; *WujNT 612 marg*.

mowiący co (10): *BielŻyw 11*; *Morologus*, *Kłeket/ ládá* co mowiący. *Mącz 232b, 284d*; *Calep 131a, 516b*. Cf »mowiący pokoj«, »mowiący prawdę«, »mowiący kłamstwo, fałsz«.

~ *Dopełnienie bliższe w postaci przysłówka* (2): *Lecz to inne cztery [punkty wyznania wiary]/ wolnie á vprzeymie wyználi/ iż ták iest/ á inaczey mowiący/ przekłęci łą. SkarJedn 275. Cf »dobrze mowiący«. ~*

mowiący co na kogo (1): bluźnierstwo ná Duchá S: mowiacemi [nas katolików] zowią *SkarJedn* A4v.

mowiący do kogo (2): Y slyśiałem mowiącego do mnie [loquentem ad me] z domu/ á mąż śtał podle mnie. *Leop Ez* 43/6, *Ez* 2/2.

mowiący ku komu [z przytoczeniem] (2): ia przyśzłey [!] nocy widziaám mowiącego ku mnie. Iutro ty y mąż twoy y synowie twoi ku mnie przydziecie. *HistRzym* 127v; *BudNT Hebr* 7/20.

mowiący o kim, o czym (5): Ieśtliże czo o kim mowiac vlyśisz, w myśli fwey to dobrze zchoway *BielŻyw* 11; *KromRozm II* y2v; Theologus, O bogu mowiący/ theolog y w piśmie świętym náuczony. *Mącz* [454]c; *Magniloquus* Qui magna loquitur – Mowiaci orzeczech wielkich. *Calep* 629b, 462a.

Z przytoczeniem (4): A czo przywodzą mowiący *Deus de Deo* zá fwoy grunt niechayże nam to pokażą gdyze to *expresse* w piśmie śtoi *Deus de Deo*. *SarnUzn* Ev; *MycPrz II* A3v. Cf *mowiący ku komu*.

W charakterystycznych połączeniach: mowiący bluźnierstwo, chytrze, cudnie, gładko, lada co, łagodnie, proznie, spaniło, wdzięcznie.

Wyrażenie: »dobrze mowiący« (1): *Benedicus*, Dobrze życzący/ Dobrze mowiący. *Mącz* 87b.

»mowiący kłamstwo, fałsz« [szyk 1:1] (1:1): Zatráciśz mowiacie kłamstwo [loquentes mendacium] *BudBib Ps* 5/7; W obłudności fałsz mowiących [falsa (marg) mendacium (-) loquentium] *BudNT 1.Tim* 4/2.

»mowiący pokój« (1): Nie pociągay mię z niezbożniki y zbroiacemi nieprawość z mowiacemi pokoy [loquentibus pacem] *BudBib Ps* 27/3.

»mowiący prawdę« [szyk 1:1] (2): Podobaią się Krolom vřtá śpráwiedliwe/ y prawdę mowiącego [loquentem recta *PolAnt Prov* 16/13] miłuią. *BibRadz I* *2v; *WujNT* 338.

»z wywody [= z poparciem dowodami] mowiący« (1): Słuchałbych do wyczorá o takich rzeczach z takimi wywody mowiącego. *KromRozm II* y2v.

Szeregi: »mowiący i rzekący« (1): slyśiałem mowiącego do mnie/ y rzekącego [loquentem ad me et dicentem]. Synu człowieczy ia ciebie pošyłam do synow Izraelskich *Leop Ez* 2/2.

»mowiący albo uczący« (1): Auditorium Locus ubi audiuntur praeceptores, aut oratores. – Miełcze dosłuchama [!] mowiacich, albo vczącich. *Calep* 113b.

W przen (1) :

Wyrażenie: »na wiatr [= bez pożytku] mowiący« (1): ieślibyście ięzykiem nie dáli mowy znaczney; iákoż będzie rozumiano co się mowi? bo będziecie ná wiátr mowiacemi [in aëra loquentes]. *WujNT 1.Cor* 14/9.

c. *Zwracający się ze słowami nakazu, polecenia; rady, perswazji; prosby; błogosławieństwa, pozdrowienia itp.* [w tym: z przytoczeniem zdania rozkazującego (35), ze zdaniem dopełnieniowym z odcieniem imperatywnym lub optatywnym: *aby* (2)] (62) :

mowiący do kogo (1): slyśzę Apośtoła Páńśkiého/ tak do nas mówiącego: Cóżkolwiek czynicie/ w imię Páńśkie czynicie. *OrzQuin* M3.

mowiący komu [zawsze z przytoczeniem] (2): *Leop Gen* 31/24; iáko widziaá anioła w domu śwym śtoiącego y mowiącego mu [dicentem sibi]: Pošli do Ioppy *WujNT Act* 11/13.

mowiący ku komu [zawsze z przytoczeniem] (3): *RejAp* 56, 58; Y widziaám go [Jezusa] mowiącego ku mnie [dicentem mihi]: Spieśz się *WujNT Act* 22/18.

Z przytoczeniem [w tym z zapowiednikami: tak (2), tę rzecz (1)] (35): *WróbŻółt* L6; *BielKron* 42; *RejAp* 53, 56v, 58, 155; *RejPos* lv; *BudNT Luc* 2/14, *Apoc* 5/13, 6/3, 5; Bo dobrego mistrzã łuchał mowiącego: Nic nieośięgiwaycie na ziemi. *SkarŻyw* 119, 567; *CzechEp* 196, 250; *WujNT Matth* 21/4, *Apoc* 5/13, 6/1, 3, 5, 7, 19/1; na co fie ono piśmo ś. wkarża w niezbożnikách ták mowiących: Wciśnimy vbogiego y ípráwiedliwego/ y nie przepuścimy wdowie *PowodPr* 64. Cf *mowiący do kogo; komu, ku komu*; »mowiący jakoby głosem gromowym«, »wołający a. wzywający a (i) mowiący«.

Ze zdaniem dopełnieniowym [aby (2)] (2): Alexander/ náthychmiałt porozumiał [...] ráde Demoftena mowiącego/ áby fie przykazaniu Alexandrowemu nie íprzećiwiáli [*consilium Demosthenis dicentis ut ... obiurarent*]/ á wżákże do nich liłt piśał tym křtałtem. *HistAl* D6v; Przybytek świádectwá był v oycow náłzych ná puřczy/ iáko był rozrządźił Bog mowiący do Moyzeřzá; áby gi vczynił [*sicut disposuit illis Deus loquens ad Moysen, ut faceret illud*] wedle křtałtu ktory widźiał. *WujNT Act* 7/44.

Wyrażenie: »mowiący jakoby głosem gromowym« = *dicens tanquam vocem tonitru* *PolAnt* [zawsze z przytoczeniem] (2): wřlyřzałem iednego ze czterech zwirzát mowiąc ku mnie iákoby głosem gromowym: Podź á pátrż *RejAp* 56; *BudNT Apoc* 6/1.

Szereg: »wołający, wzywający a (i) mowiący« [zawsze z przytoczeniem] (2:2): Y kámionowáli Szczepaná wzywáiącego Bogá/ y mowiącego [*invocantem et dicentem*]: Pánie Iezufie/ prziyimi ducha moiego. *Leop Act* 7/59; *RejPos* 22v; dziećci wołáiące w kořciele/ y mowiące [*clamantes ... et dicentes*]; Hořánná řynowi Dawidowemu *WujNT Matth* 21/15, *Act* 7/59.

Przen (24) :

a) Metonimicznie: określane jest dzieło myśli czyjej zamiast twórcy. Przekazujący przykazanie, zalecenie [zawsze w połączeniu z „pismo” a. „miejsce pisma”; z przytoczeniem wypowiedzenia rozkazującego] (2) : *SeklKat* K; Tákże ony mieyřcá piřmá rozdźielnie mowiące. Wierzyćcie w Bogá/ y w mię wierźcie. *GrzegRóżn* C3v.

b) Metonimicznie: okreśłany jest „głos” zamiast jego niewidzialnego sprawcy. Brzmiący słowami nakazu, polecenia; *dicens PolAnt, Vulg* [zawsze z przytoczeniem wypowiedzenia rozkazującego] (2) : *BibRadz Eccli* 17/12; s ktorego ognia řlyřzał głos mowiąc: Moizeřzu nie przyřtępuy blisko *BielKron* 28v; *RejAp* 148v, 155v; *WujNT Apoc* 1/11, 18/4, 19/5.

mowiący do kogo (3): Y wřlyřzeli głos wielki z nieba/ mowiący do nich [*voce magnam ... dicentem eis PolAnt Apoc* 11/12]; Wřthářcye háyw. *RejAp* 93v, 81, 94v.

mowiący komu (6): *BibRadz Apoc* 9/14; álem wřlyřzał głos z niebá mowiący mi [*voce ... dicentem mihi*]: Zápieczętu y co mowily řiedm gromow *WujNT Apoc* 10/4, *Apoc* 9/14, 11/12, 14/13, 16/1.

mowiący ku komu (5): *RejAp* 84, 123, 130v; *BudBib* 4.*Esdr* 11/36; wřlyřzałem głos mowiący ku mnie: Wřtań Pietrze *WujNT Act* 11/7.

Szereg: »mowiący [z kim = do kogo] i rzekący« (1): řlyřzałem głos z niebá zářię mowiący ze mną/ y rzekący [*voce ... loquentem mecum et dicentem*]: Idź/ á weźmi křiążeczki otworzone *WujNT Apoc* 10/8.

α. W funkcji rzeczownika [zawsze z przytoczeniem; w tym: z zapowiednikiem: tak (1)] (2) : Ieřřcze będzie wřlyřřány [...] głos mowiących [*vox dicentium*]: Wyznawayćcie Pánu zařtępow/ iż dobry Pan *Leop Ier* 33/11.

mowiący komu (1): vłyzy twoie vłyfzją fłowá ták tobie w tył mowiącego/ Otho drogá chodźcie po niey *BibRadz Is* 30/21.

d. *Zwracający się z pytaniem [zawsze z przytoczeniem pytania z wyłączeniem retorycznych]* (9) : Potymem fłyfzał głos Páná mowiącego [*voce Domini dicentis*]/ Kogoż poľę [...] tedy m rzekł Otom iá/ poľli mnie. *BibRadz Is* 6/8; Słyfłałem ia was mowiąc [*audivi vos dicere*]: Ktho fie nam da mięfá náieść? *Leop Num* 11/18.

mowiący do kogo (3): kto fię [...] z pokory pyta/ áby fię náuczył: iáko naświęfza Pánná do ániołá mowiąc: Iákoż to będzie? *WujNT* 330.

Przen: Metonimicznie: okreśłany jest „głos” zamiast jego niewidzialnego sprawcy; brzmiący słowami pytania; dicens, loquens PolAnt, Vulg [zawsze z przytoczeniem] (6) :

mowiący do kogo (4): *BibRadz Act* 9/4; *RejPos* 282v; vłyfzał głos mowiący do siebie: Száwle/ Sáwle/ przecz mię prześláduiefz? *WujNT Act* 9/4 [*Przekład tego samego tekstu BibRadz, RejPos*], *Act* 26/14.

mowiący komu (1): vłyfzałem głos mowiący mi [*voce dicentem mihi*]: Száwle/ Száwle przecz mię prześláduiefz? *WujNT Act* 22/7.

mowiący ku komu (1): gdyľmy wzytycy pádli ná ziemię/ vłyfzałem głos mowiący ku mnie y rzekący [*voce loquentem ad me et dicentem*] Hebreyską rzeczą. Saul/ Saul/ co mię prześláduiefz? *BudNT Act* 26/14.

Wyrażenie: »mowiący językiem [jakim]« (1): vłyfzałem głos mowiący do mnie Zydowľkim ięzykiem [*voce loquentem mihi hebraica lingua*]: Száwle/ Száwle przecz mię prześláduiefz? *WujNT Act* 26/14.

e. *Formułujący wypowiedzi (o stylu)* (1) : *Breviloquens* – Krotko mowiący. *Breviloquentia sive breviliquium* – Krotkoľcz w mowie. *Calep* 139a.

f. *Wymawiający, artykułujący dźwięki mowy (o sposobie artykulacji)* (4) :

W przen:

Wyrażenie: »język mowiący« (1): iáko ięzyk mowiący w człowieku nie może fie dzielić od człowieká mowiącego. *SarnUzn* D.

a. *W funkcji rzeczownika* (3) : *Mącz* 227b; *Dentiloquus* Per dentes loquens, obese loquens propter absentiam dentium quos linguam includere et gubernare constat. – Przez zębi mowiáci. *Calep* 306a; *Tardiloquus* qui tarde loquitur ... Der langľam redt – Gnuľnie mowiáci. *Calep* 1047b.

g. *Eufemizm na określenie obcowania erotycznego* (1) : pythał go [*Daniel świadka*]/ pod iákimeś thy widział drzewem tę pánią s tym młodzińcem mowiącą [*eos conversantes adinvicem PolAnt Dan* 13/54; *eos colloquentes sibi Vulg*]? *RejZwierc* 201v.

2. *Mający fizyczną zdolność mówienia, mogący mówić; vocalis, loquens Cn* (7) :

W połączeniu szeregowym (1): Czemu tego słowá [*Persona*] iefli od ludzi iefł wzięte/ nie rozumieią o rzeczy ábo o Perfonie żywiącey/ mowiącey y rozumieiącey *GrzegRóżn* 113.

Szereg: »mowiący i słyżący« (1): Wroć fię do izby gľuch/ iuľ mowiący y fłyżący. *SkarŻyw* 99.

a. *W funkcji rzeczownika* (5) : przywiedli mu [*Jezusowi*] gľuchego y ledwie mowiącego [*surdum et aegre loquentem*] *BibRadz Mar* 7/32.

*W przeciwstawieniu: »niemy ... mowiący« (4): OpecŻyw 119; TarDuch B3; Aż fię tłumy dziwowały/
widząc nieme mowiące [mutos loquentes]/ włomne zdrowe BudNT Matth 15/31; WujNT Matth
15/31.*

**** Bez wystarczającego kontekstu (2) : Loquens, Mowiący Mącz 197b; Fans – Mowiąci. Calep
408b.*

Synonimy: 1. gadający, każący, obwieszczający, oznajmujący, rozmawiający, uczący.

*Cf **MOWIĆ, WIELOMOWIĄCY***

KK